

Arbeidsnotat A3:87

**Øivind Danielsen
og Jon Erik Dølvik**

DEN ORGANISERTE IDRETTE PÅ TERSKELEN TIL 90-ÅRAS SAMFUNN

Notat til idrettstinget 7.-10. mai 1987. Prosjektet
"Idrett, fritid og levekår"

FAFO

© Fagbevegelsens senter for forskning,
utredning og dokumentasjon 1987

FAFO
Fossveien 19, 0551 Oslo 5
Telefon: (02) 71 60 00

INNHold

Prosjektet "Idrett, fritid, og levekår"s. 3

DEL I

MOTTO FOR IDRETTSTINGET: FRA VISJON TIL HANDLING.S. 4

Strategiske nøkkelfaktorer.....s. 5

DEL II

UTVIKLINGSTREKK I SAMFUNNET: HVA VET VI OM FRAMTIDA ?..s. 6

Fra masseproduksjon til fleksibel spesialisering s. 6

Vekst i fritids-og livsstilsmarkedet.....s. 7

Nedbygging av hierarkier.....s. 7

Arbeidslivet: Økt trengsel og kamp om posisjonene.s. 9

Sentralisering.....s. 9

Kortere arbeidstid, mere fritid ?.....s. 9

Fra normalarbeidsdag til fleksibel arbeidstid.....s. 10

Alderssammensettingen: Fra befolkningspyramide til

befolkningsstabbur.....s. 11

Befolkningsendring fram til år 2000.....s. 12

400 000 nye medlemmer innen år 2000?.....s. 13

Ungdommen aleine kan ikke sikre medlemsvekst.....s. 13

Fra ungdomsgruppe - til livsløpsorientering.....s. 13

Omsorgspress og privatisering.....s. 14

Fysisk aktivitet, men hvor og hvordan ?.....s. 14

Kommersialisering eller selvorganisering ?.....s. 15

Tilgjengelighet og forpliktelsesgrad.....s. 15

DEL III

STATUS: HOVEDTREKK I BEFOLKNINGENS FYSISKE AKTIVITETS-
MØNSTER.....s. 17

Idrett for alle ?.....s. 17

Hvem driver idrett og mosjon ?.....s. 18

Hvem går lengre ski-og fotturer ?.....s. 20

Hvem går på idrettsstevner ?.....s. 22

Idrettsorganisasjonene - i hvilket sosialt miljø

driver folk oftest fysisk aktivitet ?.....s. 24

Idrettsorganisasjonenes voksne medlemmers

aktivitetsnivå vs. kjønn, alder, og sosial status.s. 26

Idrett for alle - over hele livsløpet ?.....s. 29

DEL IV

DEN ORGANISERTE IDRETTE PÅ TERSKELEN TIL 90-ÅRA

Kritiske faktorer for en idrettspolitisk strategi.....s.30

Samfunnsmessige utviklingstrekk.....s.30

Utviklingstrekk i det fysiske aktivitetsmønstret...s.31

Utviklingstrekk i den organiserte idretten.....s.32

Sammenfatning: Fra visjon til strategisk handling..s.34

"IDRETT, FRITID OG LEVEKÅR"

"Idrett, fritid og levekår" er et 3-årig samarbeidsprosjekt mellom FAFO, Norges Idrettsforbund, Kultur- og vitenskapsdepartementet, Norges Bedriftsidrettsforbund og fagbevegelsen.

UTGANGSPUNKT:

" Den tradisjonelt organiserte idretten virker i en omverden hvor det skjer dyptgripende endringer i økonomi, arbeid, forbruk, familie, kultur, livsstil, og i koplingene mellom disse arenaene. Disse brytningene i hverdagslivets organisering stiller idretten overfor nye handlingsbetingelser og endrete krav til organisasjons- og aktivitetsformer. Konkurransen på "fritidsmarkedet" intensiveres, folks spillerom og vilje til frivillig innsats innsnevres. De kryssende interessene innen idretten f.eks. mellom topp og bredde, gir opphav til forsterkede spenninger. Det økte ytre og indre presset på idretten skjer i en situasjon hvor forholdet mellom offentlig og privat økonomi er under politisk omprøving, og fordelingsstriden om offentlige midler hardner til."
(Sitat fra prosjektnotat)

PROBLEMSTILLINGER:

Prosjektet tar sikte på:

- * Å kartlegge variasjoner i befolkningens deltakelse i ulike former for fysisk aktivitet og idrett.
- * Å undersøke hvilke forhold som trekker bestemte grupper til fysisk aktivitet, og hvilke barrierer som stenger andre grupper ute.
- * Å fange opp ønsker, behov og interesser, samt hvilke betingelser som skal til for at folk skal endre sitt aktivitetsmønster på dette området.

Undersøkelsen vil bygge på en landsomfattende og representativ spørreundersøkelse av den voksne befolkningen. Datainnsamlingen vil finne sted i august og september 1987.

Hendelser til prosjektet kan rettes til:

Øivind Danielsen og Jon Erik Dølvik
Fagbevegelsen forskningssenter
Tlf.: 40 14 20
Adr.: FAFO
Lilletorget 1
0184 Oslo 1

DEL I

MOTTO FOR IDRETTSTINGET: FRA VISJON TIL HANDLING !

VISJONEN:

"Idrettens mål er IDRETT FOR ALLE (....). Det er Norges Idrettsforbunds mål å samle all frivillig idrettsaktivitet i Norge, (.....) og omfatte alle former for idrett fra olympiske toppprestasjoner til idrett for alle kategorier mosjonister og trimmere.

Norges Idrettsforbund skal gjennom sin aktive innsats skape grunnlag for engasjement, trivsel, glede, og velvære i hele den norske befolkning under skiftende samfunnsmessige vilkår. Gjennom medvirkning og egeninnsats skal NIF bidra til at helse og kultur blir sentrale verdier i nordmenns hverdag og livsorientering."

(Langtidsplan 1988-93 s.15.)

Å ta spranget fra visjon til handling krever konkretisering av visjoner i prioriterte målsettinger, valg av effektive virkemidler og utmeisling av en strategisk handlingsplan som er forpliktende og mobiliserende for hele organisasjonen.

Visjoner fortoner seg lett som vakre, uforpliktende honnørformuleringer, - lettere å enes om, jo lengre inn i framtida de befinner seg. Årtusenskiftet er rett rundt hjørnet. Idrettens utforming i år 2000 avgjøres av hvordan langsiktige vyer omsettes til kortsiktige valg idag.

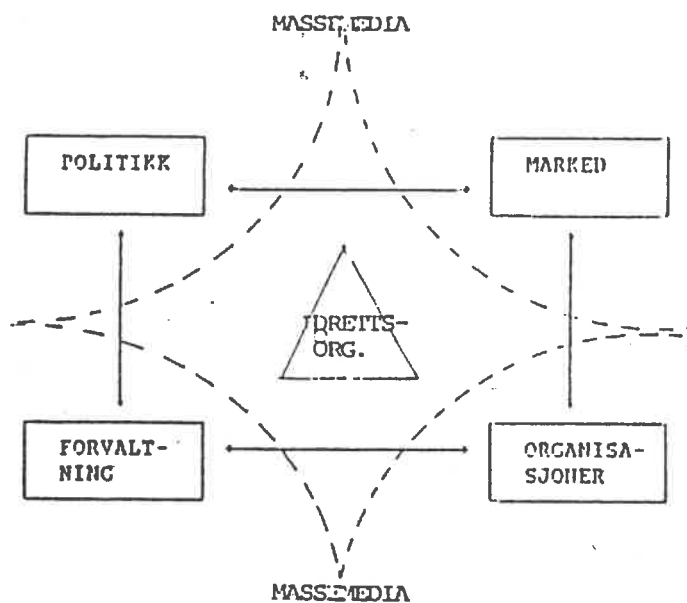
Og jo nærmere i tid, jo vanskeligere er det å enes om prioritering av målsettinger og satsingsområder, bruk av knappe ressurser, fordeling av goder og byrder, og å godta de beslutninger som må fattes.

Idrettstingets ubehagelige oppgave er å velge mellom gode innbyrdes konkurrerende formål, - hvis ikke unnsier det seg sin makt og abdiserer.

Den organiserte idretten står overfor store oppgaver. Den skal håndtere spenningene mellom et mangfold av interne interesser, og møte utfordringene fra en omverden preget av større omskiftelighet, økende konkurransen, og nye ønsker og behov for fysisk aktivitet og utfoldelse.

Denne utviklingen konfronterer bevegelsen med nye dilemmaer og krav til omstilling. Dette kan oppfattes som trusler mot etablerte aktivitetsformer, eller som muligheter til nyskaping.

Den organiserte idretten er en mangfoldig, men tungrodd bevegelse som opererer i skjæringsflatene mellom marked og politikk, organisasjoner og forvaltning, i spenningsfeltet mellom arbeid og fritid, i økende grad underlagt det media- vridde samfunns fortolkningsmakt.

Virkeliggjøring av visjoner stiller krav til strategisk planlegging. Utforming av strategi og praksis forutsetter kunnskap om hvilke handlingsbetingelser som er gitt utenfra, og hvilke som kan påvirkes innenfra.

STRATEGISKE NØKKELFAKTORER:

KUNNSKAP	Kjennskap til egen organisasjons virkemåte, styrker og svakheter, og omgivelsens utvikling.
MÅLSETTINGER	Formulering av realistiske ambisjoner og konkrete målsettinger.
VIRKEMIDLER	Valg av effektive virkemidler og forpliktende organisatoriske og økonomiske tiltak innad, og av målgrupper, aktivitetsprofil, og ressurskilder utad.
MOBILISERING/
MOTIVASJON	Utvikle enighet, oppslutning og entusiasme rundt mål og midler innad.
PROFILERING OG
ALLIANSER.	Skape tilslutning, gjennomslagskraft, og samarbeid utover organisasjonsgrensene.

To kritiske faktorer:

- * Hvordan organiseres strategiutviklingen - ovenfra eller nedenfra i organisasjonen? Hvem definerer visjonene og virkemidlene?
- * Hvordan avveie mellom helhetlig samordning og lokalt initiativ og spillerom?

DEL II

UTVIKLINGSTREKK I SAMFUNNET - HVA VET VI OM FRAMTIDA ?

Strategisk planlegging krever kunnskap om endringer i samfunnet og i egen organisasjon. I dette avsnittet vil vi konsentrere oppmerksomheten om samfunnsmessige utviklings-
trekk som påvirker vilkårene for idrettslig utfoldelse.

I strategisk planlegging er det to feilspor man må unngå: For det første - å betrakte utviklingen som skjebnebestemt forlengelse av trender det gjelder å tilpasse seg. Konsekvens: Opportunisme. For det andre - å overse viktige drivkrefter og overvurdere egne frihetsgrader. Konsekvens: Utopisk idealisme.

Realistisk planlegging forutsetter at man skjelner mellom drivkrefter man ikke har herredømme over, og strategiske forutsetninger man selv kan påvirke.

FRA MASSEPRODUKSJON TIL FLEKSIBEL SPESIALISERING.

De første 25 åra etter 2. verdenskrig var preget av stabil økonomisk vekst, velferdsstatens ekspansjon, og utvikling av masseforbrukssamfunnet. Det var de store sentraliserte folkeorganisasjonene æra. Klassekompromiss i arbeidslivet, og idrettsforlik i idretten, var uttrykk for samarbeidsvilje, og innledet en epoke der "alle kurver pekte oppover".

Den organiserte idretten gikk inn i en periode med langvarig vekst i organisering, økonomi, aktivitet og tilstrømming. Grunnlaget ble lagt for etablering av et marked for idrett som masseforbruk.

Utover på 70-og 80-tallet ble det tydeligere at den "gyldne vekstepoken" støtte mot ytre og indre skranker. Stagnasjon i økonomien, økte sosiale problemer, sysselsettingsvansker, offentlig finanskriser, valuta-og betalingsbalanseproblemer, gav forvarslar om at den sosialdemokratiske velferdsstatens glansperiode var forbi. Det intrådte et "klimaskifte" der optimisme måtte vike for økende usikkerhet om framtida.

Kombinasjonen av teknologiske utvikling og økonomisk stagnasjon gav støtet til nye former for produksjon og organisering i arbeids-og organisasjonsliv. Vi er inne i en fase der omprøving og nyskapning er grunnelementer i utviklingen av nye modeller for sosial organisering, ofte sammenfattet i vignetten FLEKSIBEL SPESIALISERING.

Mer oppdelte (segmenterte) markeder, kortere levetid og sterkere spesialisering for produkter og tjenester, konkurranse på kvalitet snarere enn pris, økte krav til kompetanse, kommunikasjon og informasjon, tegner konturene av et samfunn der innovasjonsevne og endringsberedskap blir avgjørende for bedrifter og organisasjoners vekstevne.

Utnyttelse av menneskelige ressurser, fantasi og skaperkraft blir viktigere enn maskiner i utformingen av skreddersydde produkter og tjenester tilpasset ulike brukergruppers ønsker og behov. Produktdifferensiering, antenner til å oppfatte skiftende trender, og evne til å fange brukernes oppmerksomhet, blir nøkkelfaktorer i bedrifter og organisasjoners overlevelsessevne.

Overnevnte utviklingstrekk må ikke oppfattes som generelle eller absolutte, men antyder tendenser det er verdt å merke seg for organisasjoner med ambisjoner om fortsatt vekst i åra som kommer.

VEKST I FRITIDS-OG LIVSSTILSMARKEDET.

Få steder er tegnene til fleksibel spesialisering mer synlige enn i det voksende fritids- og livsstilsmarkedet. Nye moter, produkter og aktivitetstilbud ser dagens lys, nye aktører melder seg i konkurransen, og variasjonen og omløpshastigheten øker. "High Energy", "Low Impact", "Gymmics", brett-surfing og den "gule bølge", er eksempler som forteller om både språklige, organisatoriske og aktivitetsmessige nyskapingner. Fysisk aktivitet, helse og kosmetiske tjenester syes sammen med andre servicetilbud i stadig mer omfattende livsstilspakker. "Kampen om trimmerne" er i full gang.

Eller for å sitere NIFs langtidsplan:

"Den økende grad av internasjonal kommunikasjon fører til raske overføringer av internasjonale utviklingstrekk og motebølger.(....) Idrettsorganisasjonene bør selv bli mer aktive i sin pionerfunksjon - sitt omstillings- og nyskappingsarbeid - og bør hurtig kunne tilpasse seg endrede betingelser. Samtidig bør aktiviteter med spesielle lokale eller nasjonale kulturelle verdier og tradisjoner ivaretas."

NEDBYGGING AV HIERARKIER.

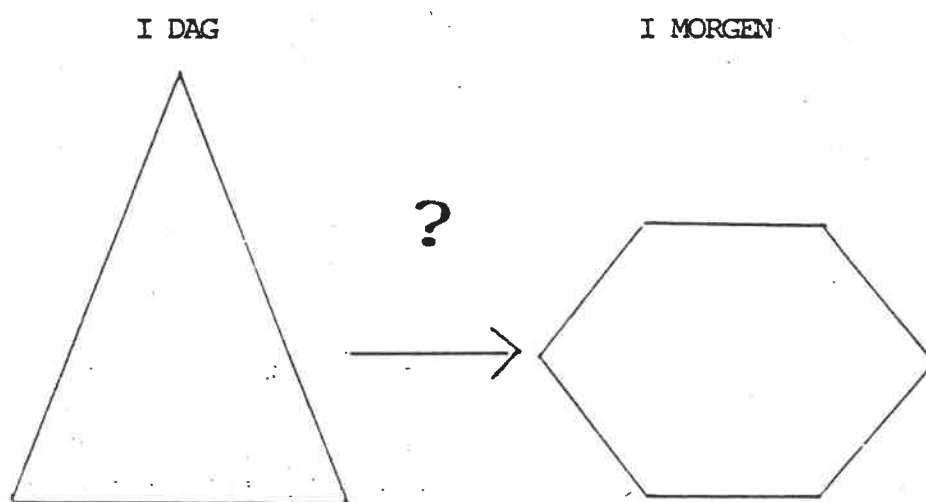
Et annet trekk i arbeids- og organisasjonslivet er utviklingen i retning av bygge ned store og hierarkiske organisasjonsstrukturer til fordel for mer desentraliserte organisasjonsformer med større lokalt ansvar. Store sentraliserte organisasjoner med byråkratiske kommunikasjons- og beslutningsstrukturer vil ofte være dårlig rustet til å innfri kravene til brukerorientering, endring, og nyskaping. Dette er problemer som ser ut til å være felles for flere av de dominerende folkeorganisasjonene i vårt land, feks. fagbevegelsen, kirken, og den organiserte idretten.

Den organiserte idretten er preget av sentraliserte og vertikale informasjons- og kommunikasjonskanaler, med sterke skott som hemmer koplinger og samordning på tverrs, såvel innen, som mellom lag og forbund. I tillegg har man innslag av dobbeltorganisering - slik idrettskretsene og særkretsene er eksempler på.

Konfrontert med økte krav til organisatorisk endring, representerer de hierarkiske, stive trekkene ved bevegelsen barrierer mot nødvendig forandringer.

".... hele organisasjonen må engasjeres aktivt i utviklingsarbeid. Med sikte på å kunne øke engasjementet må tyngdepunktet og innflytelsen flyttes fra de sentrale til de desentrale ledd i organisasjonen."
(Langtidsplanen 1988-93, s.12.)

Oppgaven er identifisert, utfordringen er å sette snuoperasjonen ut i livet:

ARBEIDSLIVET: ØKT TRENGSEL OG KAMP OM POSISJONENE

Forskyvningen fra industri til service-og informasjonsvirksomhet gjør arbeidslivet lettere fysisk, men ikke nødvendigvis mindre anstrengende.

Kombinasjonen av økonomisk tilstramming og økende tilbud av arbeidskraft vil gjøre trengselen i arbeidslivet større. Store kull, fortsatt økende kvinnelig yrkesdeltaking, og overgang fra deltid til heltidsarbeid, kan bidra til stigende sysselsettingsproblemer. Samtidig med økte krav til kompetanse og ytelse vil "kampen om posisjonene" hardne til.

Jo knappere gode arbeidet blir, jo større betydning får det for hver enkelt. Dess tøffere mentalt prestasjonspress i arbeidslivet, dess viktigere er mulighetene til avkopling, utfoldelse, og opplevelse i fritiden. Stikkord: Ressursoppbyggende idrett.

SENTRALISERING

Omstillingene i arbeidslivet har utløst en ny bølge av sentralisering, og økende sosial og yrkesmessig mobilitet. Dette gir bud om både endrete vilkår og nye oppgaver for idrettslagene i mange lokalsamfunn: Hvordan kan idrettslagene samarbeide om å utvikle attraktive lokalmiljø og opprettholde aktivitetstilbud i grender der ungdommen søker ut ?

KORTERE ARBEIDSDAG , MERE FRITID ?

Historisk har arbeidstiden sunket gjennom hele dette århundret, dels som følge av kortere arbeidsdag, dels som følge av lengre utdanningstid, lavere pensjonsalder, og lengre ferier. Vi har fått mere fritid, men arbeid og fritid har blitt sterkere adskilt.

Endringene i arbeidstiden har innebåret en omfordeling av arbeidstid mellom kjønnene, men en økning i den samlede arbeidstid i husholdningene: Fra 42,5 timer i 60-års eninntektsfamilie, til over 65 timer i 80-års toforsørgerhushold. Dette har virket tilbake på hvordan vi organiserer hverdagslivet og fritida vår. Oppgaver som tidligere ble skjøttet av den hjemmeværende husmor, må i dag utføres utenfor arbeidstid. Mange har fått mere fritid, men knappere tid.

Den langsiktige utviklingen i befolkningssammensetningen, med flere eldre og færre i yrkesaktiv alder, gjør en fortsatt økning i den enkeltes fritid mer usikker. Større oppgaver må løses av færre.

I 80-åra har reduksjonen i arbeidstid stoppet. Overgang fra deltid til heltid blant kvinnene, og økt overtid blant menn har medført økende arbeidstid i gjennomsnitt.

FRA NORMALARBEIDSDAG TIL FLEKSIBELT ARBEIDSTIDSMØNSTER .

Samtidig skjer det en økende frikopling av den enkeltes arbeidstid og bedriftenes driftstid. Utvidet åpnings- og driftstid går sammen med omplassering av arbeidstiden, og mere skift, -helg, -kvelds, -og nattarbeid. I 1985 hadde nesten en fjerdedel (23%) av arbeidstakerne ukurant eller forkjøvet arbeidstid. Og over en tredjedel av kvinnene med barn under 15 år hadde slik arbeidstid. (Arbeidstidsutvalget, 1987).

I et samfunn bygget rundt forbruk av tjenester som ikke kan lagres, kan ikke alle arbeide eller ha fri i takt. Det vokser fram nye koplinger mellom arbeid og fritid - eller det en kunne kalle tilgjengelig konsumtid. Vi får et mer variert og fleksibelt arbeidstidsmønster, og endringer i den enkeltes og samfunnets fritidsorganisering. Fritiden omplasseres og fordeles på nye måter utover døgnet og uka. Noen får konsentrert fritiden og reiser bort i helgene, andre kan få fri hverdager og formiddager. Vi ser konturene av en ny tidsstruktur:

FRA

"ALLE GJØR ALT I TAKT"

- * NORMALARBEIDSDAG/FRITID
- * STERKT SKILLE ARBEID/FRITID
- * STANDARDISERT
- * SAMTIDIG TIDSMØNSTER

TIL

"STØRRE SPREDNING" ?

- * MER VARIERT TIDSMØNSTER
- * NYE KOPLINGER MELLOM ARBEID OG FRITID
- * IKKE SAMTIDIGHET

Større variasjon og fleksibilitet i samfunnets tidsmønster innebærer ikke nødvendigvis større herredømme og kontroll over tiden for den enkelte.

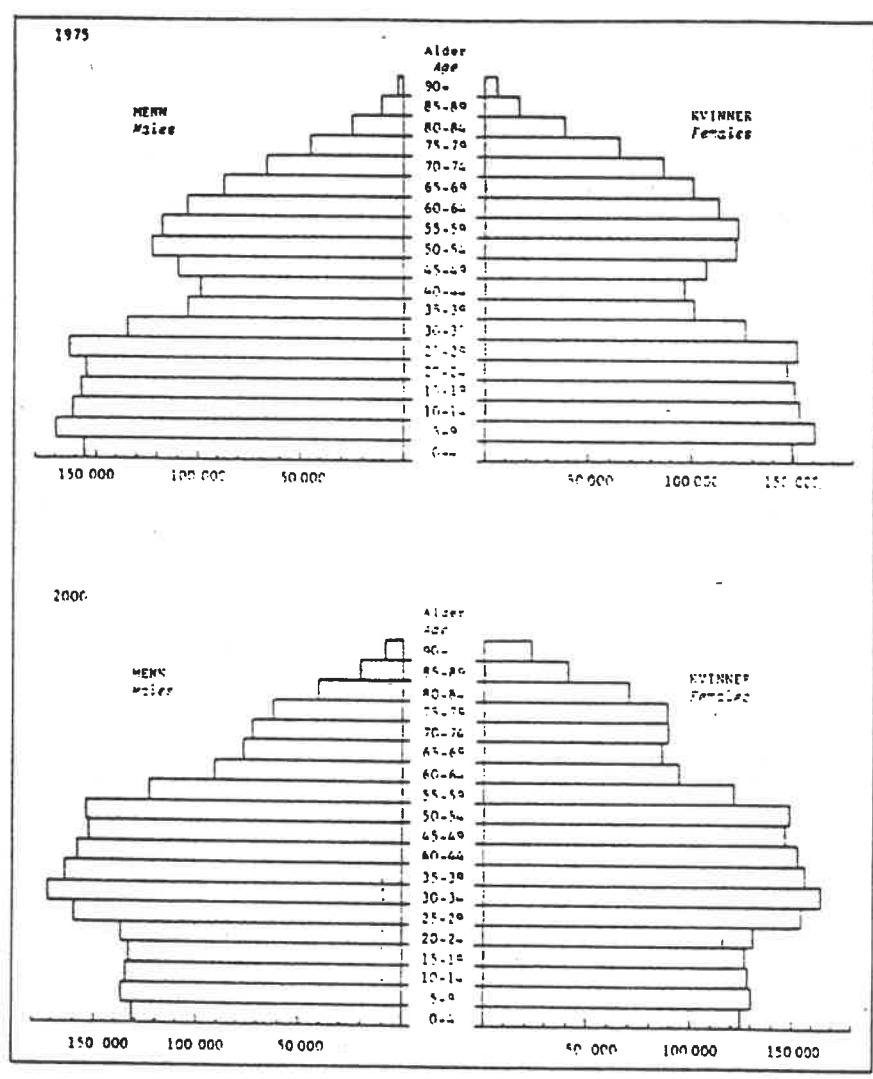
Selv om fritiden kan øke i mengde, vil samordning og synkroniseringvanskene komme mer i forgrunnen, ikke bare i tid, men også i rom. For å få dagen til å henge sammen på farta mellom jobb, daghjem, butikk, trening og bolig, blir transporttid, lokalisering og tilgjengelighet kritiske faktorer.

Dette underbygger ønsker om å binde sammen flest mulige gjøremål - kombinere feks. innkjøp, andre tjenester, og trening - på vei hjem fra jobben. Likeledes ser en tendens til at sosiale nettverk rundt arbeidsplassen får økende betydning, også når det gjelder fysisk aktivitet.

**ALDERSSAMMENSETNINGEN:
FRA "BEFOLKNINGSPYRAMIDE" TIL "BEFOLKNINGSSTABBUR"**

Befolkningens alderssammensetning vil forskyves dramatisk i åra framover. Befolkningspyramiden fra skolens lærebøker er i ferd med å erstattes av et befolkningsstabbur.

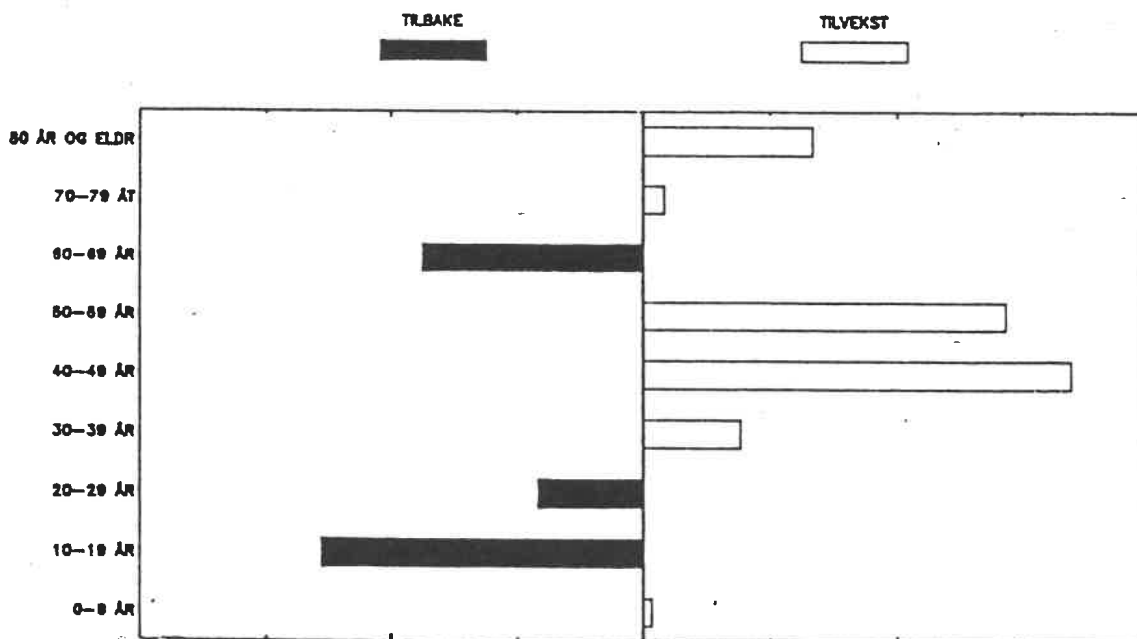
**FOLKEMENGDEN VED UTGANGEN AV ÅRET, ETTER KJØNN OG ALDER.
REGISTRERT 1975 OG FRAMSKREVET ÅR 2000**

BEFOLKNINGSENDRINGEN FRAM MOT ÅR 2000

- * Antall barn og unge i alderen 10-19 år vil synke med nesten 130 000 personer (20 prosent) fram til år 2000. Aldersgruppen 20-29 år vil reduseres med drøyt 40 000 personer.
- * Aldersgruppen 30-50 år vil øke kraftig. Denne gruppen vil fram til år 2000 få en økning på over 200 000 personer, (20 prosent)
- * Det vil bli flere eldre. Pensjonistene vil øke med vel 65 000 fram til 1995. Deretter vil antallet gå noe ned og i år 2000 vil vi ha 25 000 flere over 70 år enn i dag. Etter år 2000 vil økningen i antallet eldre over 70 år igjen skyte fart.

ENDRINGER I BEFOLKNINGSSAMMENSETNINGEN FRAM TIL ÅR 2000 ENDRINGEN INNEN ULIKE ALDERSGRUPPER

400 000 NYE MEDLEMMER INNEN ÅR 2000 ?

Idretten har tatt mål av seg til å øke medlemsmassen fra 1.6 til 2 mill. medlemmer fram mot år 2000. Det vil si en vekst på 400 000 nye medlemmer.

" Utfordringene til idrettsorganisasjonene er at aktivitetstilbudet skal bli så populært at tilslutningen øker og at medlemsmassen til slutt faller sammen med befolkningspyramiden." (Langtidsplanen 1988-93 s.7)

Om andelen medlemmer innen de ulike aldersgruppene holdes konstant vil idretten i år 2000 ha "mistet" omlag 50 000 unge i alderen 10-19 år og over 10 000 i aldersgruppen 20-29 år. Det er i aldersgruppen 30-59 år veksten vil finne sted, og om organisasjonsrate holdes konstant vil idretten kunne regne med en vekst på drøyt 100 000 medlemmer i denne aldersgruppen.

Med konstant organisasjonsandel gir dette fra 40 til 50 000 flere medlemmer i den organiserte idretten i "befolkningsstabburet" enn i dagens "befolkningspyramide".

UNGDOMMEN ALEINE KAN IKKE SIKRE MEDLEMSVEKST

Idretten organiserer over en halv million ungdommer. I år 2000 vil antallet ungdommer mellom 10 og 19 år være ca. 525 000. Selv om idretten lykkes i å organisere 100 prosent i denne aldersgruppen vil dette likevel ikke gi noen økning i medlemsmassen.

Om målsettingen om 400 000 nye medlemmer skal nås, må derfor idretten også rette seg mot voksne og eldre. 400 000 nye medlemmer innebærer en tilvekst av voksne medlemmer på over 40 prosent.

FRA UNGDOMSGRUPPE- TIL LIVSLØPSORIENTERING

For å øke oppslutningen i den voksne befolkningen må idretten utvide perspektivet fra ungdomsgruppe- til "livsløpsorientering". Forskjeller mellom alder er ikke først å fremst biologi, men forskjeller i livssituasjon, behov og interesser. I et livsløpsperspektiv blir overgangene mellom ulike livsfaser avgjørende for opprettholdelse av vaner, frafall eller engasjement i nye aktiviteter.

Unge voksne har ofte lite omsorgsforpliktelser og dermed forholdsvis mye fritid. Andre vil være i en etableringsfase hvor arbeid og karriere er en krevende nødvendighet som i tillegg ofte faller sammen med økte omsorgsforpliktelser. 50-åringenes "plateau of life"-situasjon kan igjen gi bedre tid og anledning for fritidsinteresser.

OMSORGPRESS OG PRIVATISERING AV OPPGAVER

90-tallets store generasjon i alderen 30-50 år vil ikke bare operere innenfor endrete tidsbudsjetter, kjempe om plassene i et tøffere arbeidsliv og trangere boligmarked, og slite med dyr studie og etableringsgjeld - uten rentefradrag (?).

De skal ta seg av sine barn: Organisere omsorg, pass, og transport i arbeidstiden, og oppdra og stimulere til "sunn" interesser og aktiviteter i fritiden. Riktignok får hver kvinne gjennomsnittlig bare 1,6 barn. Men med økende skilsmisserate og seriemonogami er det ingen liten oppgave å administrere egne og partners barn, koordinere omsorgen av ungeflokker med skiftende bopel og tidsbudsjettene til et varierende antall foreldre. Og samtidig vokser andelen aleneforeldre: I Oslo har hvert fjerde barn aleineforsørger.

De skal ta seg av sine pensjonerte og stadig eldre foreldre som utsettes for lengre køer og ventetid i velferdsapparatet som følge av eldrebølgen.

Tilstrammingene i offentlig økonomi gjør det realistisk å forvente fortsatt privatisering av ansvar og finansiering av både barne- og eldreomsorg.

FYSISK AKTIVITET, MEN HVOR OG HVORDAN ?

90-åras voksne var ungdom på 60- og 70-tallet. Snarere enn av skiftende motebølger, var det i denne perioden de fikk formet sine fritidsinteresser, holdninger og aktivitetsvaner.

Ved siden av et høyt aktivitetsnivå i et variert spekter av fritidsaktiviteter, vil denne generasjonen kjempe for sin tapte ungdom og opprettholde sin fysiske vitalitet. Også for å møte arbeidslivets ytelseskrav, og opprettholde konkurransen og attraktiviteten på partnermarkedet. De sosiale forestillingene om alder er under omforming.

Morgendagens 30-40-åringer har en lavere andel "idrettslige analfabeter" enn noen generasjon før den. De fleste har deltatt i idrettslag og moderne kroppsøving i ungdommen. Kvinnene tilhørte 70-tallets pionergenerasjon i idretten. Forskning tyder på at slike ungdomserfaringer er avgjørende for den fysiske aktiviteten seinere i livet.

Kombinert med alderskullenes størrelse betyr dette at vi vil få en kraftig vekst i antallet unge middelaldrende - både menn og kvinner - som ønsker tilbud om fysisk aktivitet tilpasset sine muligheter. Spørsmålet er: Kan den organiserte idretten imøtekomme disse ønskene, eller vil denne gruppa i økende grad finne andre arenaer for sin utfoldelse ?

Det krever liten fantasi å forutsi at 90-åras 30-40-åringer vil ha vansker med å forene alle sine gjøremål med deltakelse i den organiserte idretten slik den i dag tilrettelegger sine aktiviteter. De mannlige ildsjelene som viet sitt liv til

klubben med kona som hjemmeværende støttepersonell, er en truet art.

KOMMERSIALISERING ELLER SELVORGANISERING ?

Det er på denne bakgrunnen man må forstå den stigende privatiseringen av folks fysiske aktivitet. Eksplosjonen i "kroppstudioer" og andre former for privat, markedsorganisert fysisk aktivitet er ikke aleine et resultat av motebølger og markedsføring. Kapitalkreftene har som ofte ellers vært i stand til å fange opp udekkete sosiale behov eller nye trender. De har inntatt et idrettslig tomrom, og kanalisert disse behovene ut fra sine interesser.

Dersom denne utviklingen fortsetter kan det vokse fram nye sosiale skillelinjer og ulikhet i adgangen til fysisk aktivitet. Mange har lyst til å trene, men langt fra alle har råd for markedets assorterte tilbud.

En annen side ved privatiseringen av folks idrettsaktivitet er oppblomstringen av nettverksbasert selvorganisert idrett.

Et fellestrekk ved mange av de nye aktivitetene er at de snarere enn å være konkurranseorientert, i varierende grad er innrettet mot helse, rekreasjon, estetikk, og opplevelse.

Det trenes og trimmes antakelig mer rundt i det ganske land enn noen sinne. Men hva er grunnen til at disse gruppene - i betydelig grad kvinner - ikke søker til idrettslagene ?

Hvilke sosiale barrierer har den organiserte idretten bygd rundt seg som gjør det mere attraktivt for mange å jogge aleine gatelangs i skumringen ?

Snarere enn å moralisere, bør den organiserte idretten forsøke å lære av disse utviklingstrekkene.

TILGJENGELIGHET OG FORPLIKTELSESGRAD.

Det er to felles kjennetegn ved mange av de nye aktivitetene:

1) Aktivitetene er lett tilgjengelige og fleksible mht. tidspunkt, varighet, hyppighet, og ytelsesnivå. Man kan drive på sitt nivå og komme når det passer.

2) Aktivitetene er fritatt for forpliktelser. Man kjøper seg fri tid, og frihet fra ansvar og dårlig samvittighet. Man slipper å stille på dugnad, gå på årsmøte og ta verv, men betaler ansatte for å gjøre jobben.

Spørsmålet er om den organiserte idretten kan kombinere innsikt i nye drivkrefter med eget særpreg i utviklingen av en alternativ aktivitetsprofil og nye tilbud ?

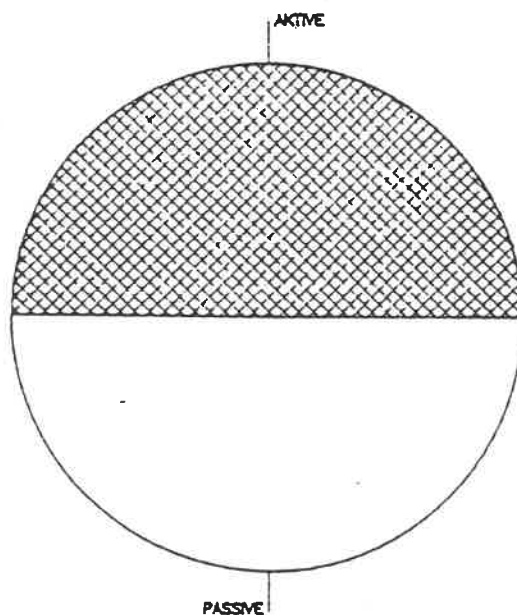
DEL III

STATUS: HOVEDTREKK I BEFOLKNINGENS FYSISKE AKTIVITETSMØNSTER

IDRETT FOR ALLE ?

DEN VOKSNE BEFOLKNINGEN KAN DELES I OMLAG TO LIKE STORE DELER:
EN HALVPART DRIVER REGELMESSIG FYSISK AKTIVITET, MENS DEN ANDRE
HALVPARTEN ER PASSIVE.

ANDELEN FYSISK AKTIVE I DEN VOKSNE BEFOLKNINGEN
FYSISK AKTIVE MINST HVER 14. DAG

NIF-UNDERSØKELSE 1983

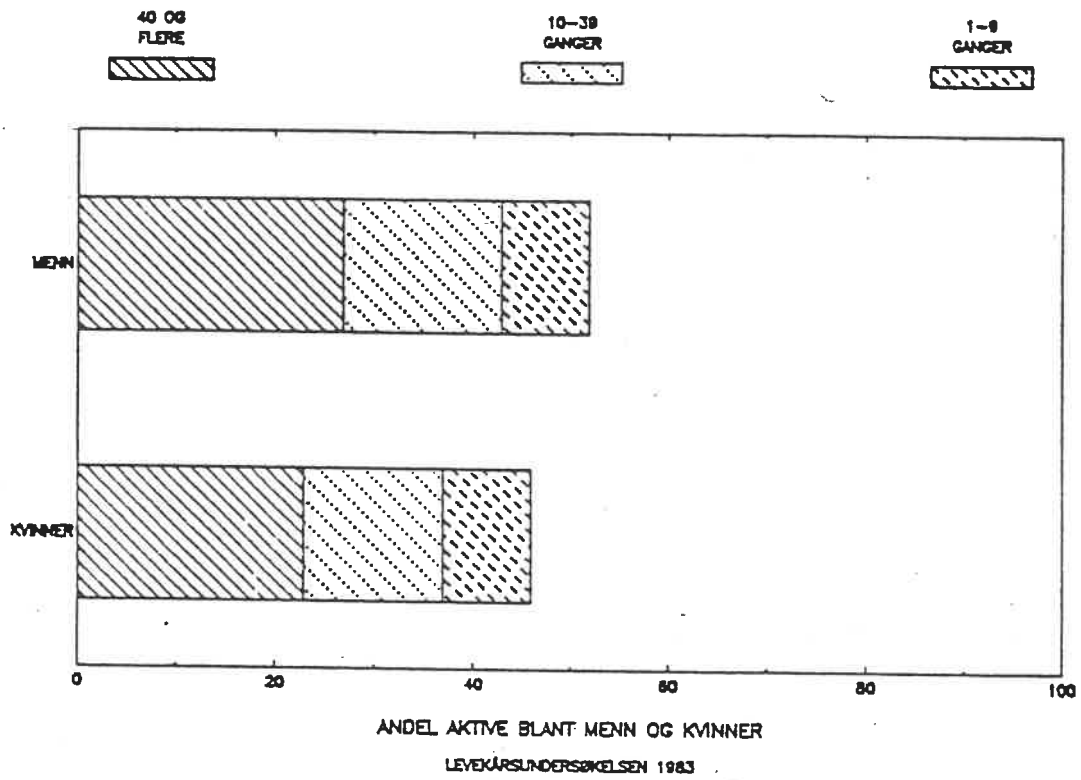
DE AKTIVES SOSIALE PROFIL

BLANT DE SOM DRIVER EN ELLER ANNEN FORM FOR IDRETTSAKTIVITET
UKENTLIG HELE ÅRET IGJENNOM VIL VI FINNE EN:

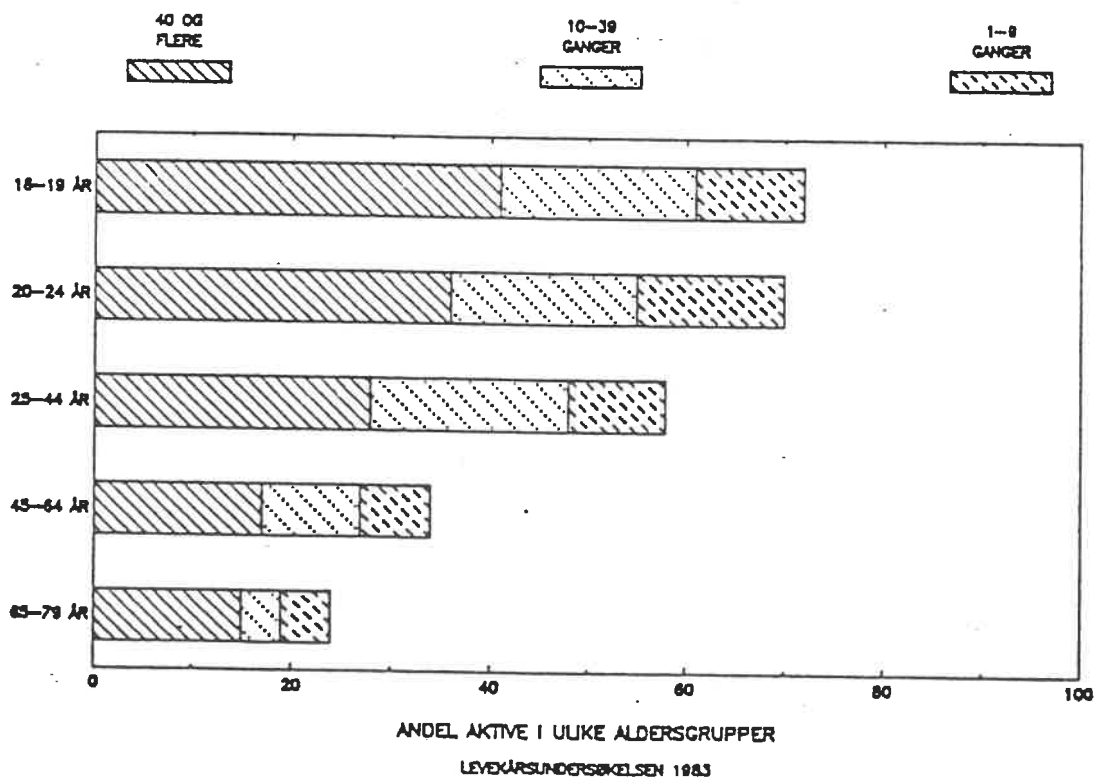
- * STØRRE ANDEL UNGDOM ENN VOKSNE OG ELDRE
- * STØRRE ANDEL MENN ENN KVINNER
- * STØRRE ANDEL MED HØYERE SOSIAL STATUS

HVEM DRIVER IDRETT OG MOSJON ?

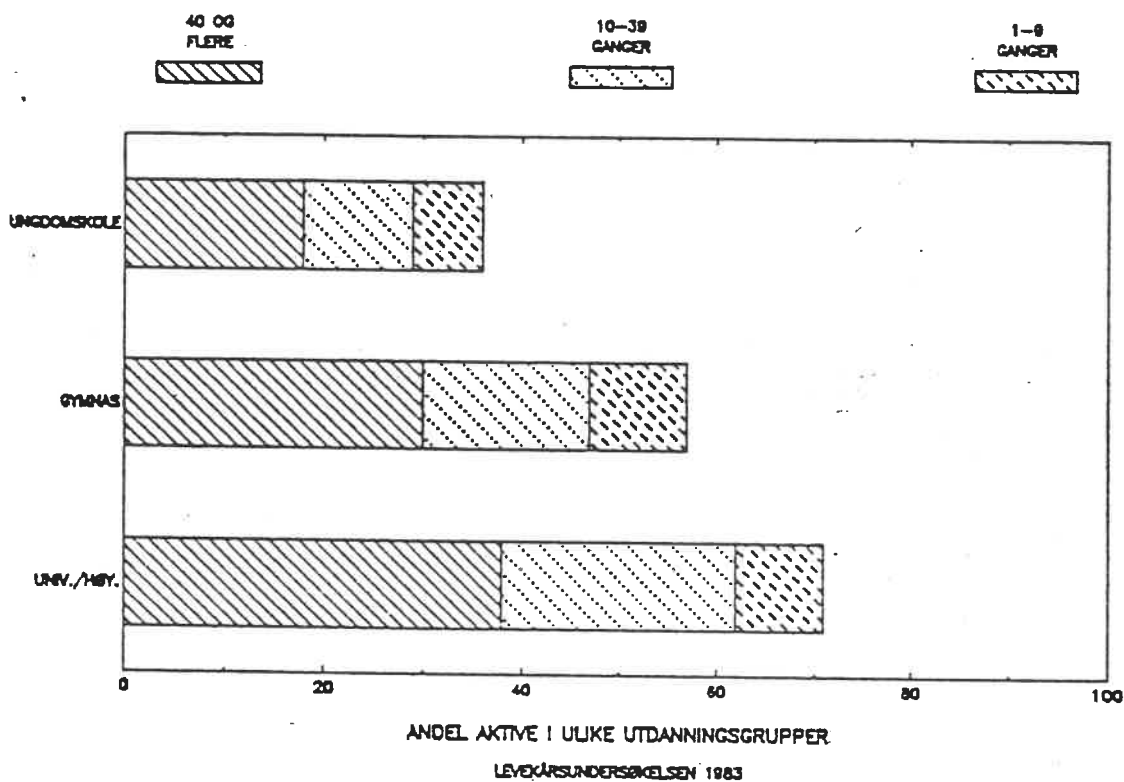
IDRETT OG MOSJON. ANDELEN AKTIVE BLANT MENN OG KVINNER
ETTER ANTALL GANGER DE ER AKTIVE I ÅRET

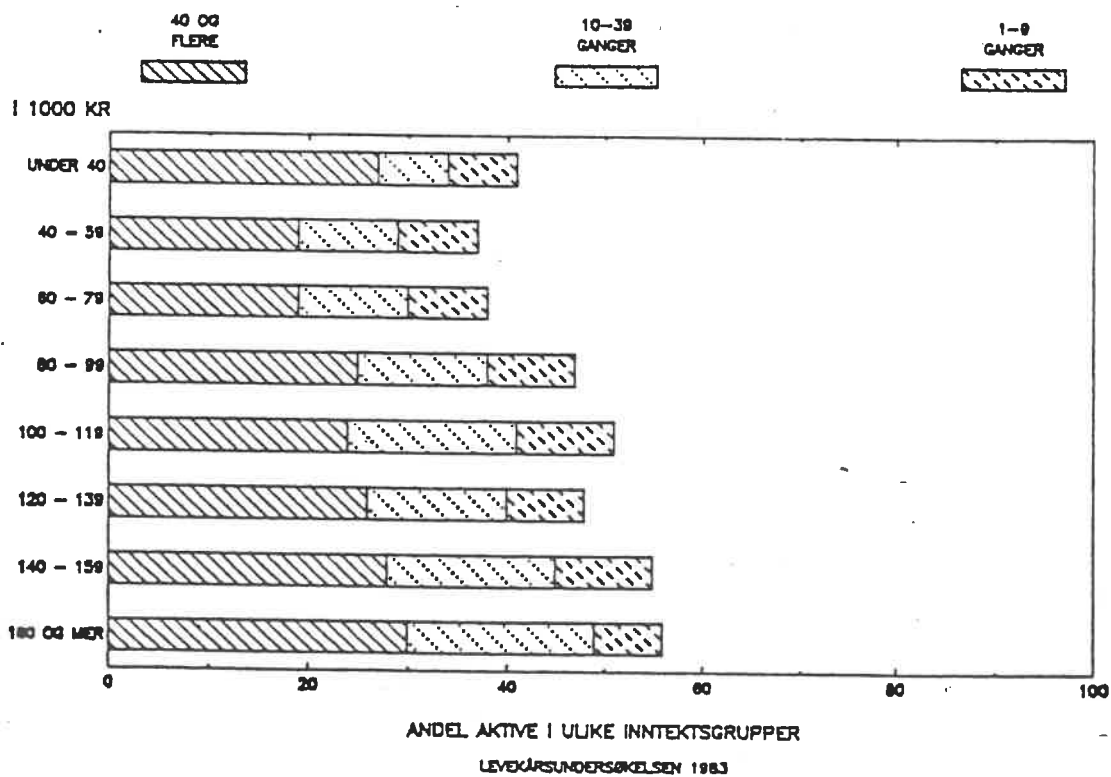
IDRETT OG MOSJON. ANDELEN AKTIVE I ULIKE ALDERSGRUPPER
ETTER ANTALL GANGER DE ER AKTIVE I LØPET AV ÅRET

IDRETT OG MOSJON. ANDELEN AKTIVE I ULIKE UTDANNINGSGRUPPER
ETTER ANTALL GANGER DE ER AKTIVE I LØPET AV ÅRET

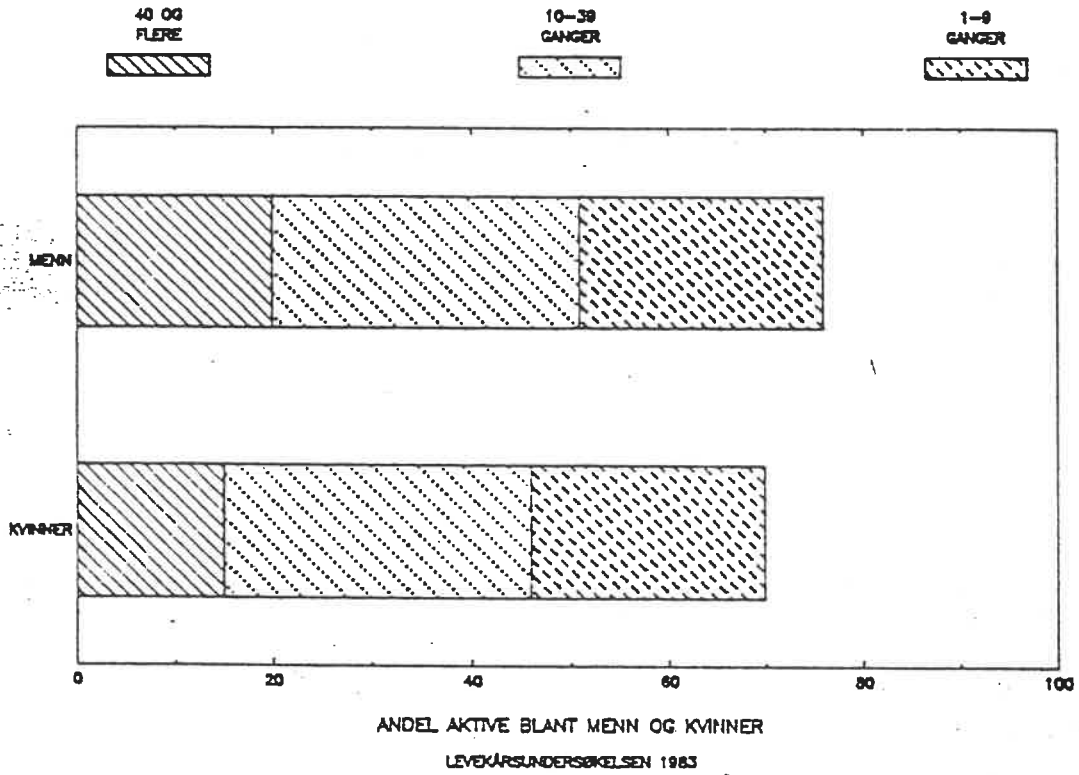

IDRETT OG MOSJON. ANDELEN AKTIVE I ULIKE INNTEKTSGRUPPER
ETTER ANTALL GANGER DE ER AKTIVE I LØPET AV ÅRET

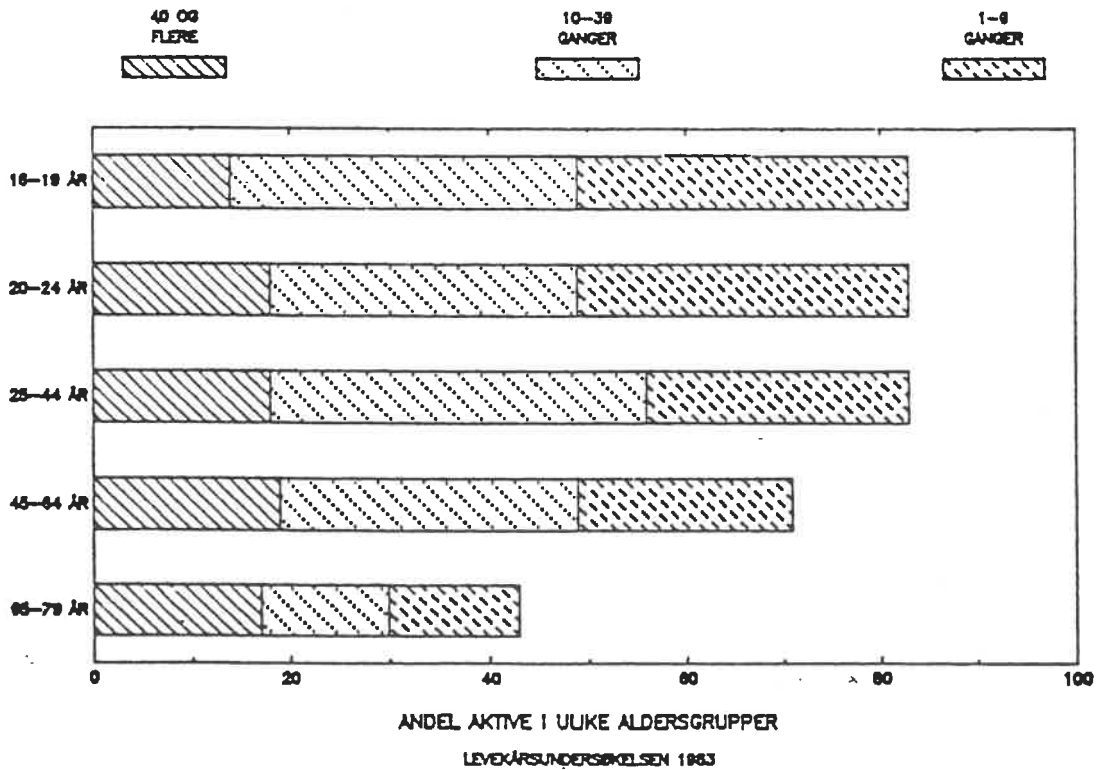

HVEM GÅR LENGRE SKI- OG FOTTURER ?

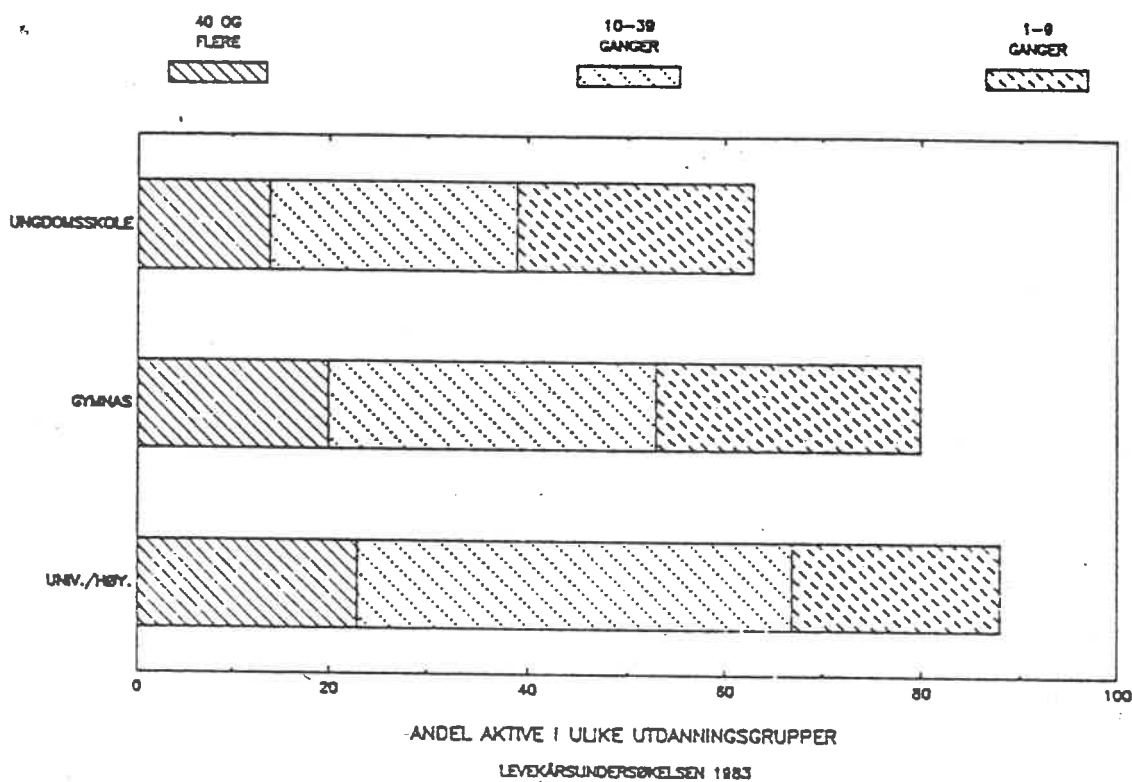
LENGRE SKI-/FOTTURER. ANDELEN AKTIVE BLANT MENN OG KVINNER
ETTER ANTALL TURER I LØPET AV ÅRET

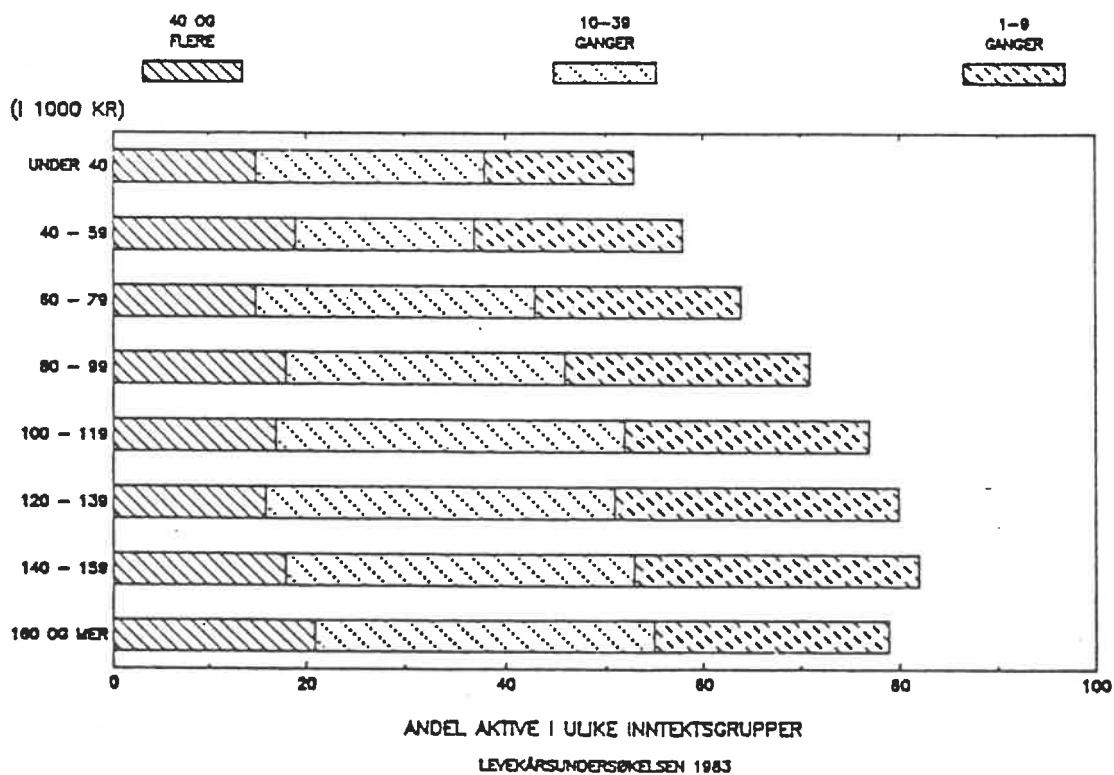
LENGRE SKI-/FOTTURER. ANDELEN AKTIVE I ULIKE ALDERSGRUPPER
ETTER ANTALL TURER I LØPET AV ÅRET

SKI-/FOTTURER. ANDELEN AKTIVE I ULIKE UTDANNINGSGRUPPER
ETTER ANTALL LENGRE TURER I LØPET AV ÅRET

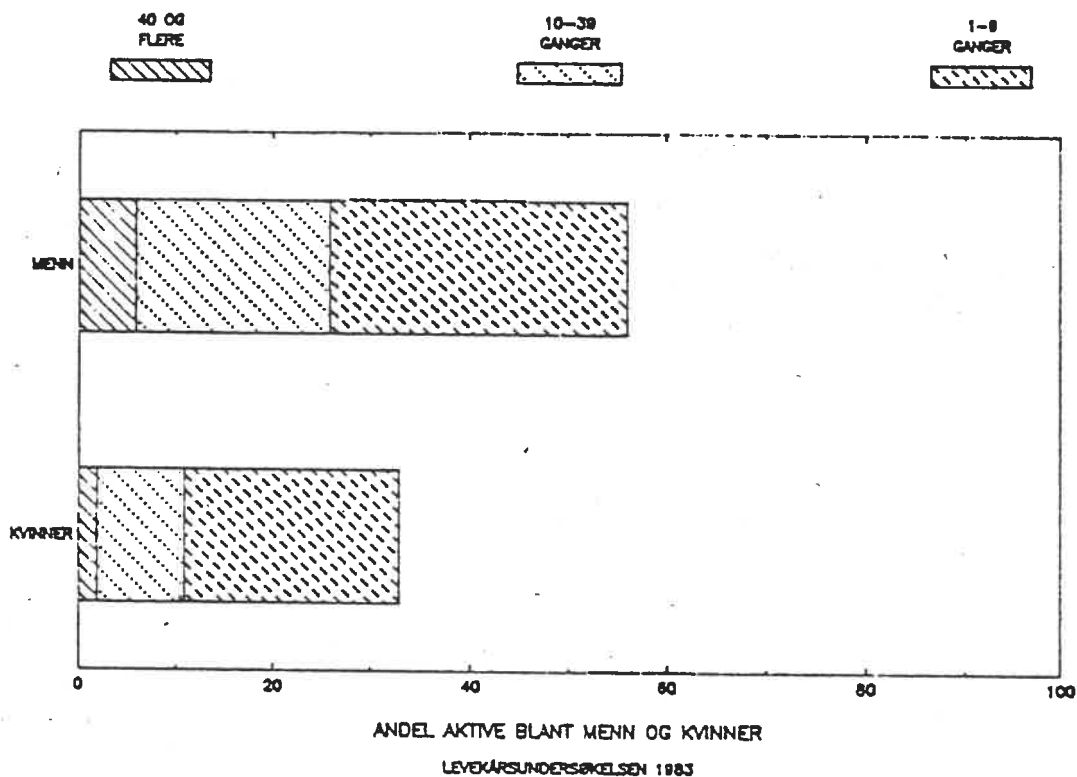

LENGRE SKI-/FOTTURER. ANDELEN AKTIVE I ULIKE INNTEKTSGRUPPER
ETTER ANTALL TURER I LØPET AV ÅRET

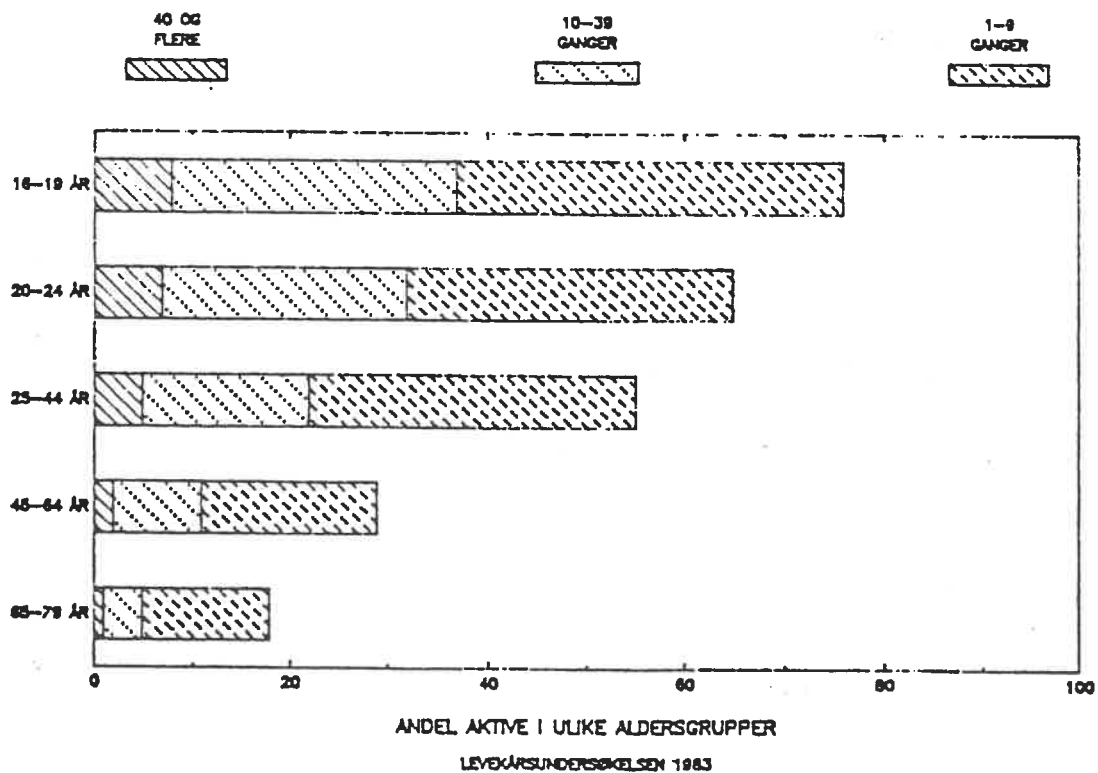

HVEM GÅR PÅ IDRETTSSTEVNER ?

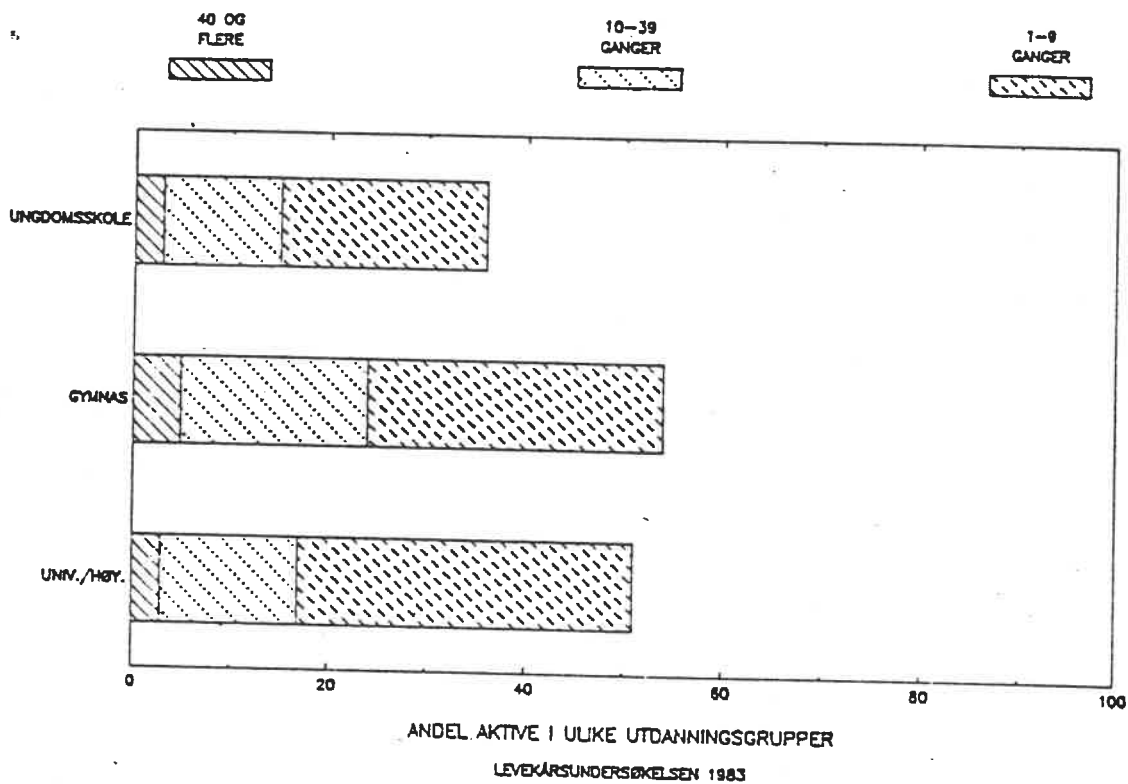
TILSKUERE. ANDELEN AKTIVE BLANT MENN OG KVINNER
ETTER ANTALL GANGER TILSTEDE I LØPET AV ÅRET

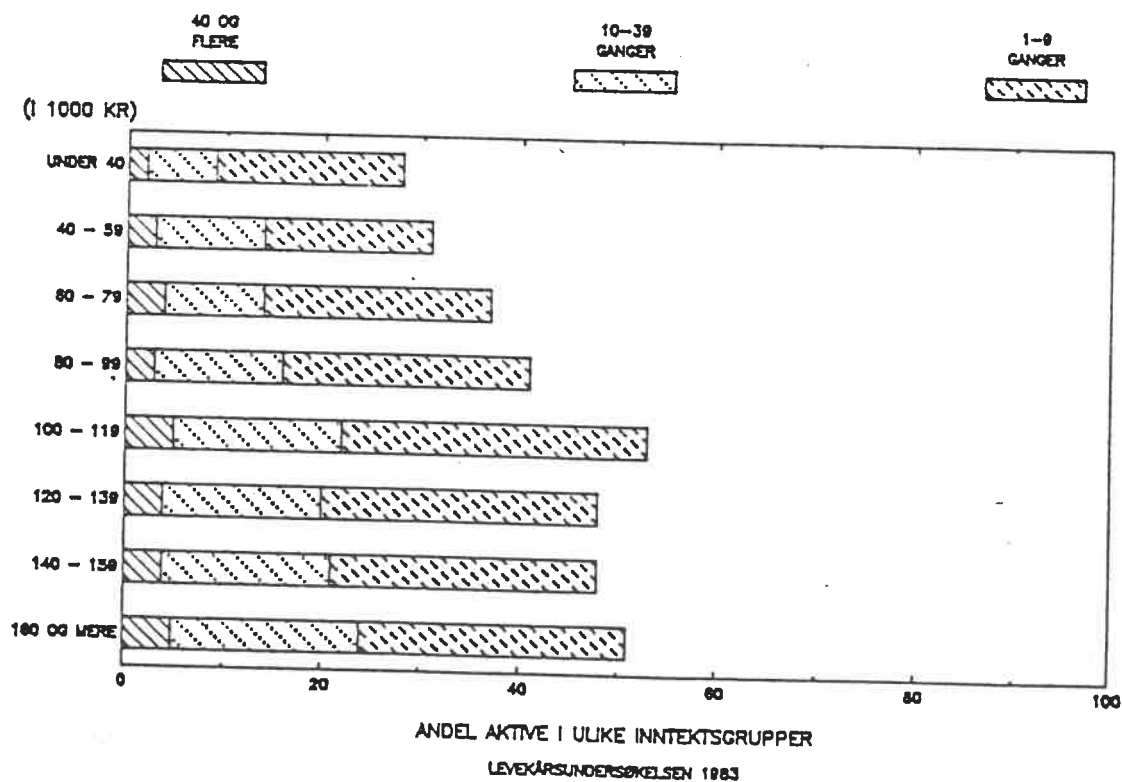
TILSKUERE. ANDELEN AKTIVE I ULIKE ALDERSGRUPPER
ETTER ANTALL GANGER TILSTEDE I LØPET AV ÅRET

TILSKUERE. ANDELEN I ULIKE UTDANNINGSGRUPPER
ETTER ANTALL GANGER TILSTEDE I LØPET AV ÅRET

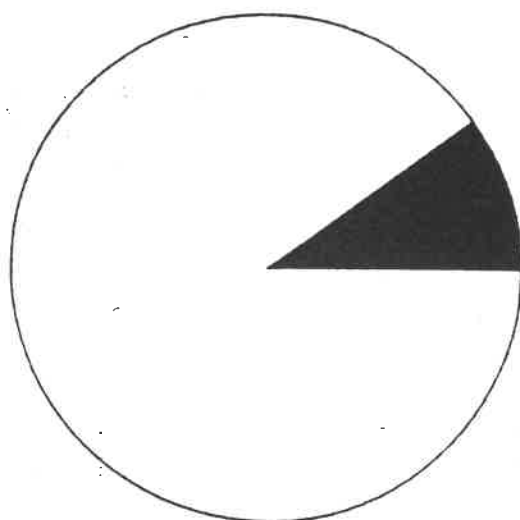

TILSKUERE. ANDELEN AKTIVE I ULIKE INNTEKTSGRUPPER
ETTER ANTALL GANGER TILSTEDE I LØPET AV ÅRET

IDRETTSORGANISASJONENE

I HVILKET SOSIALT MILJØ DRIVER FOLK OFTEST SIN FYSISKE AKTIVITET ?

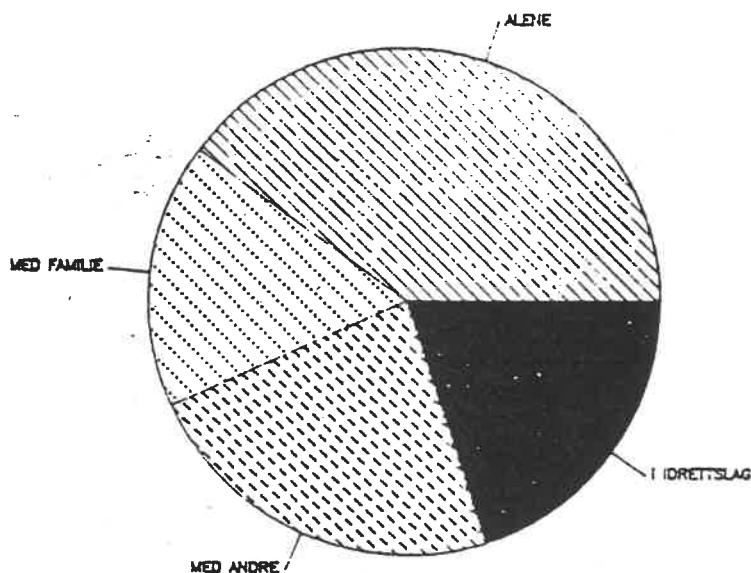
I IDRETTSLAG

NIF-UNDERSØKELSE 1983

HVER TIENDE VOKSNE NORDMANN DRIVER OFTEST FYSISK AKTIVITET I IDRETTSLAG

HVEM DRIVER DE FYSISK AKTIVE OFTEST IDRETT/MOSJON SAMMEN MED ?

FYSISK AKTIVE I DEN VOKSNE BEFOLKNINGEN

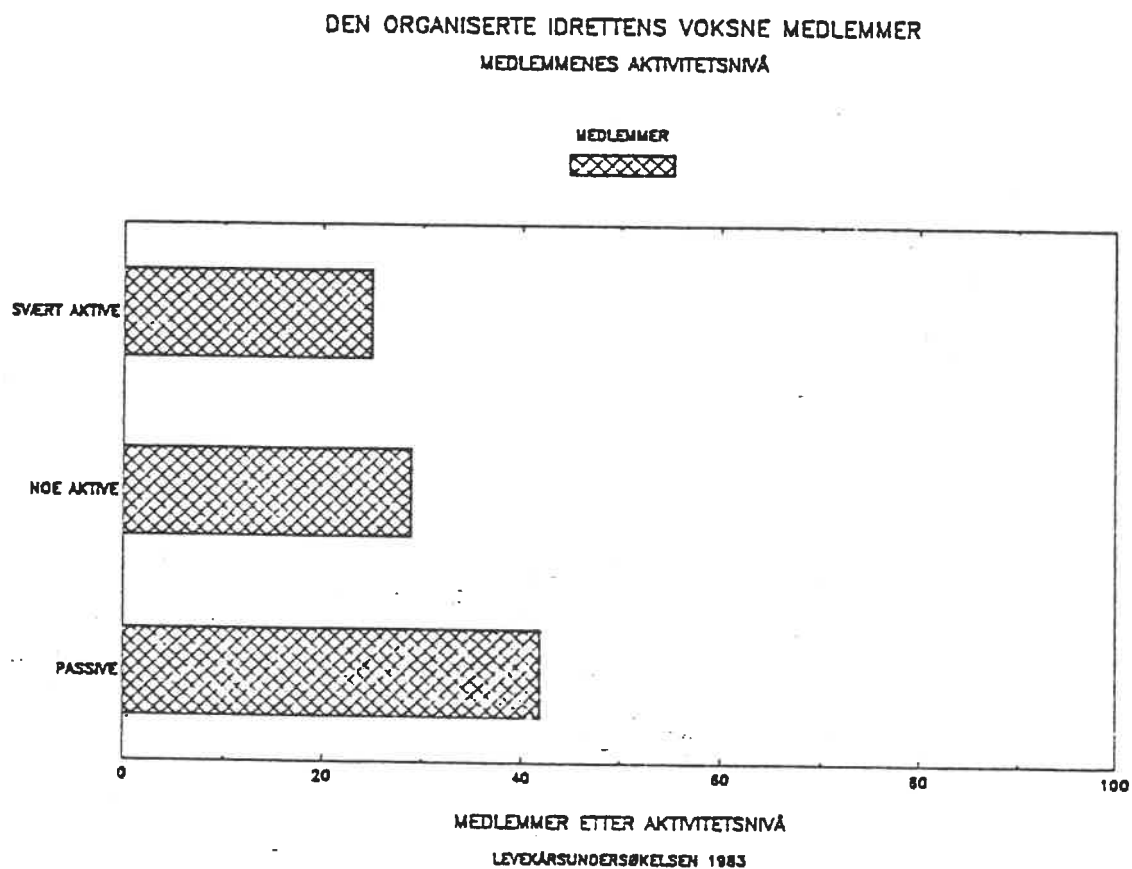

NIF-UNDERSØKELSE 1983

EN AV FEM DRIVER OFTEST SIN FYSISKE AKTIVITET INNEN DEN ORGANISERTE IDRETTE

- * FIRE AV FEM DRIVER OFTEST UTENFOR DEN ORGANISERTE IDRETTE
- * TO AV FEM DRIVER SAMMEN MED VENNER ELLER ANDRE
- * MINDRE ENN EN AV FEM DRIVER SAMMEN MED FAMILIEN
- * EN AV FEM DRIVER OFTEST I IDRETTSLAG

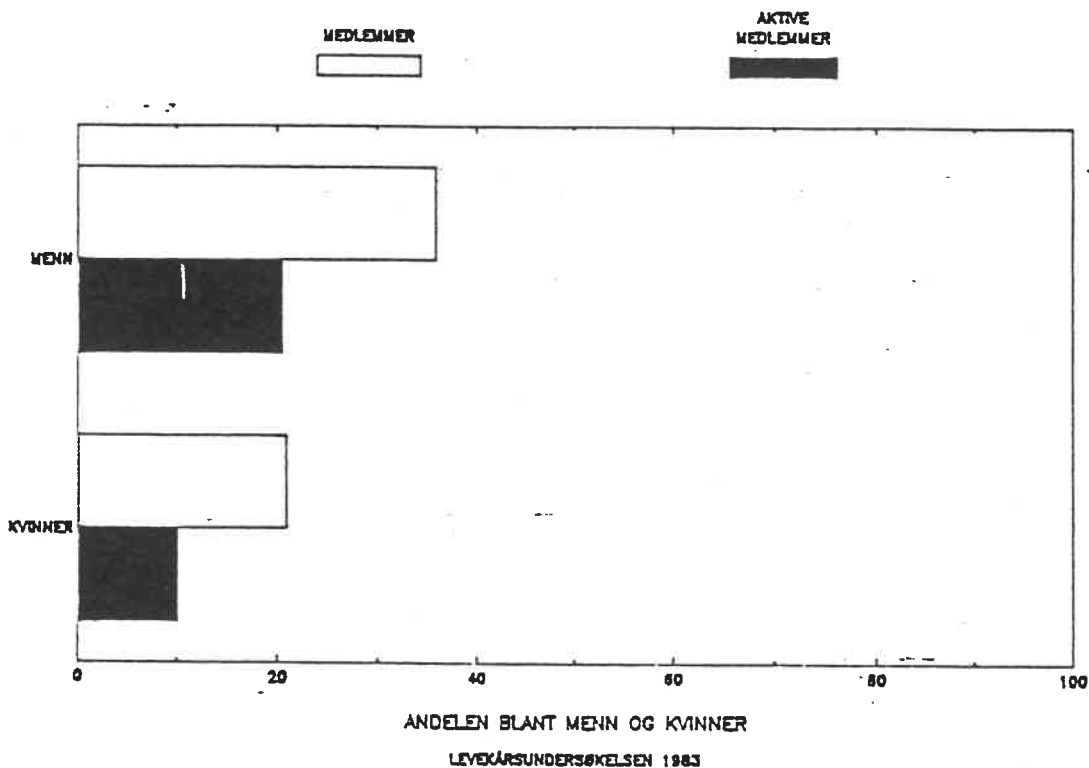
HVOR AKTIVE ER IDRETTSORGANISASJONENES VOKSNE MEDLEMMER ?

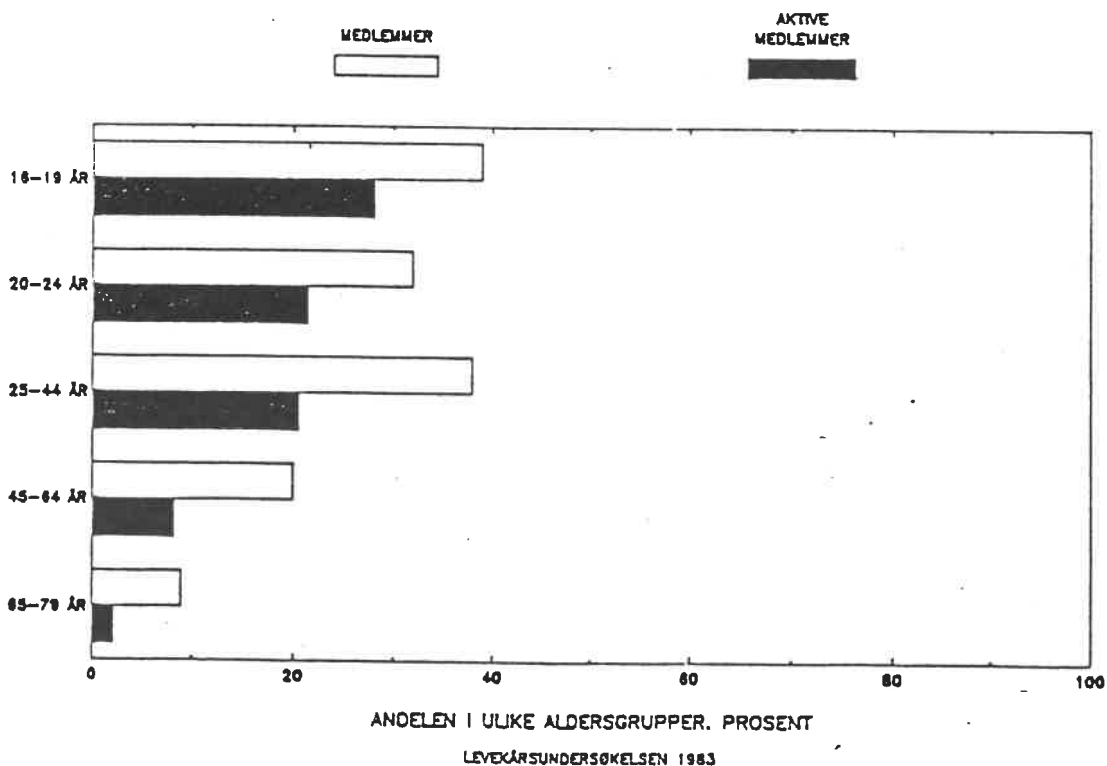
- * DRØYT HALVPARTEN ER AKTIVE
- * NESTEN HALVPARTEN ER FORHOLDSVIS PASSIVE

HVEM ER MEDLEMMER I DEN ORGANISERTE IDRETTE?

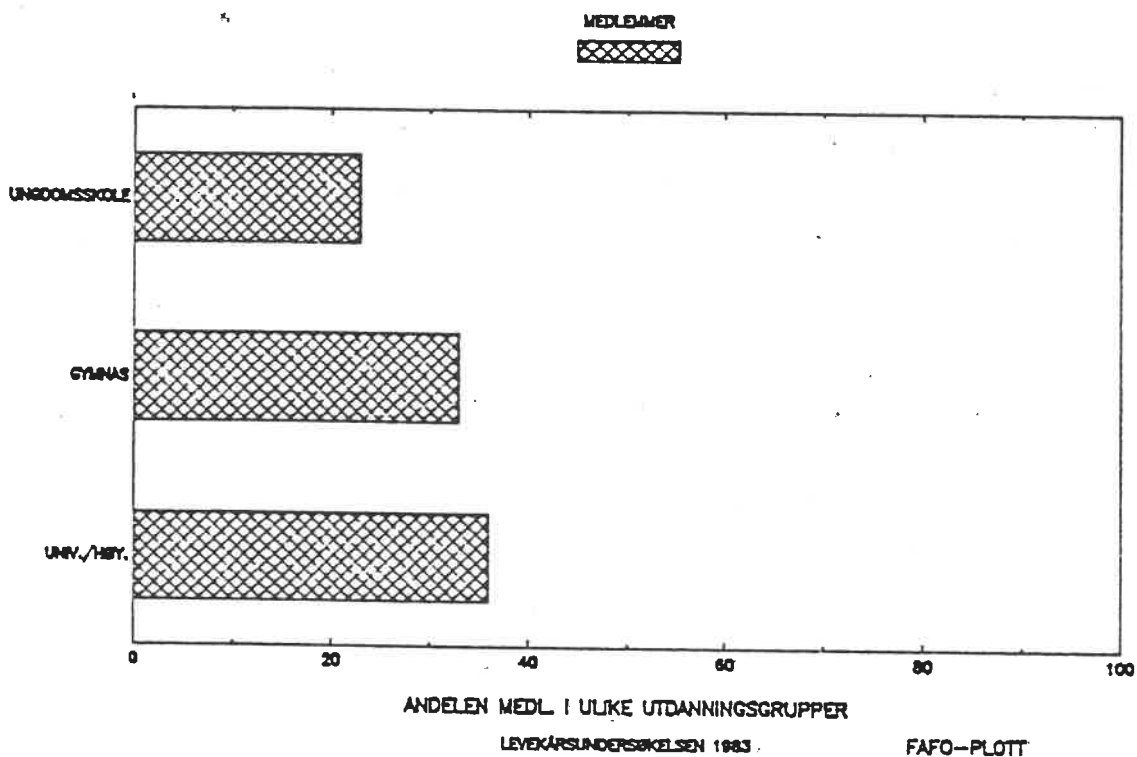
DEN ORGANISERTE IDRETTENS VOKSNE MEDLEMMER MEDLEMMER OG AKTIVE BLANT MENN OG KVINNER

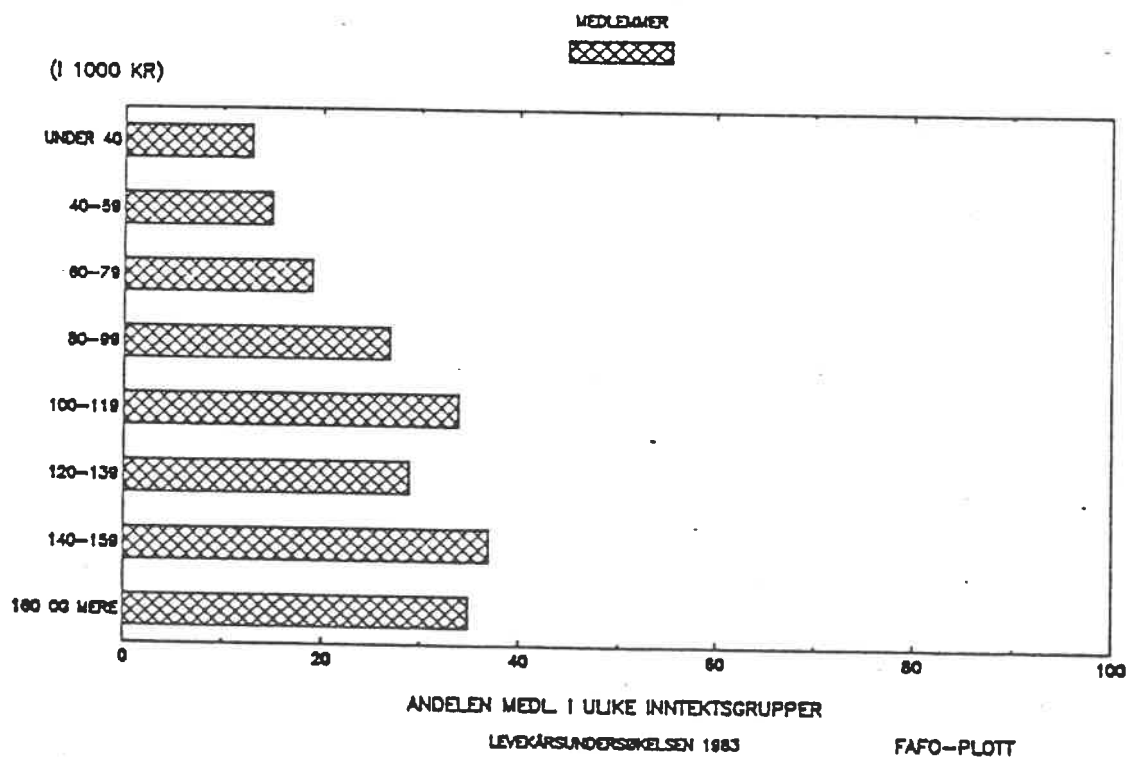
DEN ORGANISERTE IDRETTENS VOKSNE MEDLEMMER MEDLEMMER OG AKTIVE I ULIKE ALDERSGRUPPER

DEN ORGANISERTE IDRETTENS VOKSNE MEDLEMMER
ANDELEN MEDLEMMER I ULKE UTDANNINGSGRUPPER

DEN ORGANISERTE IDRETTENS VOKSNE MEDLEMMER
ANDELEN MEDL. I ULKE INNETKTSGRUPPER

IDRETT FOR ALLE

- OVER HELE LIVSLØPET ?

- * HØYT FYSISK AKTIVITETSNIVÅ, MEN MANGE ER PASSIVE
- * ANDELEN AKTIVE:
 - SYNKER MED HØY ALDER
 - ER HØYERE BLANT MENN ENN KVINNER
 - STIGER MED SOSIAL STATUS, UTDANNING OG INNTEKT
- * FIRE AV FEM AKTIVE DRIVER OFTEST SIN FYSISKE AKTIVITET UTENFOR IDRETTSLAGENE - TO AV FEM ALEINE
- * DEN ORGANISERTE IDRETTE:
 - NORGES STØRSTE FOLKEORGANISASJON - 1.6 MILL. MEDLEMSKAP
 - OVER EN HALV MILLION BARN OG UNGDOM ER MED
 - HVER TIENDE VOKSNE NORDMANN DRIVER OFTEST SIN FYSISKE AKTIVITET I IDRETTSLAG
 - DRØYT HALVPARTEN AV DE VOKSNE MEDLEMMENE ER AKTIVE - NESTEN HALVPARTEN ER PASSIVE
 - SKJEIV SOSIAL PROFIL - OVERREPRESENTASJON AV MENN OG RESSURSSTERKE GRUPPER

UTFORDRINGER

- * HVORDAN AKTIVISERE DE PASSIVE ?
- * HVORDAN ORGANISERE AKTIVE SOM STÅR UTENFOR IDRETTSLAGET ?
- * HVORDAN OVERVINNE ULIKHETER I DELTAGELSE MELLOM MENN OG KVINNER, ALDERSGRUPPER OG SOSIALE LAG ?

DEL IV

DEN ORGANISERTE IDRETTE PÅ TERSKELEN TIL 90-ÅRA

KRITISKE FAKTORER FOR EN IDRETTSPOLITISK STRATEGI

SAMFUNNSMESSIGE UTVIKLINGSTREKK

- * BEFOLKNINGSMØNSTERET -
FRA "BEFOLKNINGSPYRAMIDE" TIL "BEFOLKNINGSSTABBUR"
- * FRA STABIL VEKST TIL ØKONOMISK STAGNASJON OG ØKT TURBULENS
- * FRA STANDARDISERT MASSEPRODUKSJON TIL SKREDDERSYDD
NISJE-PRODUKSJON
- * FRA INDUSTRI TIL KOMPETANSEBASERT SERVICE OG INFORMASJON
- * ØKT KONKURRANSE OG YTELSESPRESS I ARBEIDSLIVET
- * ØKT MOBILITET OG SENTRALISERING
- * ØKT KVINNELIG YRKESAKTIVITET - FLERE ENSLIGE FORSØRGERE OG
FLERE TO-INNTEKTSFAMILIER
- * OMSORGPRESS, PRIVATISERING OG VELFERDSTATSKRISE
- * MER FRITID, MEN KNAPPERE TID
- * FRA "NORMALARBEIDSDAG" TIL UTVIDEDE ÅPNINGS- OG DRIFTSTIDER
- * ARBEID OG FRITID GLIR MER OVER I HVERANDRE
- * NYE SOSIALE NETTVERK

KRITISKE FAKTORER

- * ENDRINGSBEREDSKAP
- * BRUKERORIENTERING
- * TILGJENGELIGHET OG TIDSORGANISERING
- * DIFFERENSIERTE AKTIVITETSTILBUD
- * SAMORDNING AV TID - ROM - AKTIVITETER

UTVIKLINGSTREKK I DET FYSISKE AKTIVITETSMØNSTERET

- * ØKT AKTIVITET BLANT VOKSNE, ELDRE OG NYE GRUPPER
- * FRA KONKURRANSEORIENTERING TIL HELSE, UTFOLDELSE OG OPPLEVELSE
- * FRA TRADISJONELLE TIL NYE AKTIVITETSTYPER
- * AKTIVITETER TILPASSET DEN ENKELTES ØNSKER OG BEHOV
LETT TILGJENGELIGE OG LITE FORPLIKTENDE
- * FRA ENSIDIGE TIL VARIERTE AKTIVITETSMØNSTRE
- * DEN ORGANISERTE IDRETTE - SPESIALISERING, PRESTASJONSKRAV
OG TRADISJONELT AKTIVITETSTILBUD SPERRER FOR ØKT REKRUTTERING
- * FLERE OPERATØRER PÅ MARKEDET - SKJERPET KAMP OM "TRIMMERNE"
- * FRA IDEALISTISK TIL PROFESJONELL OG MARKEDSORIENTERT
ORGANISERING
- * FYSISK AKTIVITET SOM LIVSSTIL
- * DESENTRALISERING: ØKT INNSLAG AV AKTIVITETER I NETTVERK
RUNDT BOLIG, ARBEID OG VENNER
- * FLERE KONKURRERENDE FRITIDSTILBUD - RASKERE OMLØPSSHASTIGHET
I LIVSSTILSMARKEDET

KRITISKE FAKTORER

- * PRIORITERING AV MÅLGRUPPER
- * UTVIKLING AV VARIERTE OG ALLSIDIGE AKTIVITETSTILBUD
- * TILGJENGELIGHET OG FORPLIKTELSESGRAD
- * LOKALISERING OG TIDSORGANISERING
- * ALTERNATIV PROFIL ELLER MARKEDSTILPASNING?

UTVIKLINGSTREKK I DEN ORGANISERTE IDRETTE

FORTSATT VEKST ELLER UTFLATING ?

- * KNAPPERE OFFENTLIGE OVERFØRINGER
- * MINDRE VELDEDIGHET FRA NÆRINGSLIVET
- * KOMPETANSE- OG LEDERKNAPPHEIT
- * MINDRE FRIVILLIG INNSATS
- * OVERBELASTNING AV ORGANISASJON, PERSONELL OG ANLEGG

NYE KONFLIKTLINJER OG ØKTE SPENNINGER INNAD

- * SKJERPET FORDELINGSSTRID OM KNAPPERE RESSURSER
- * MÅLKONFLIKTER OG STYRINGSPROBLEMER
- * TOPPIDRETTE LØSRIVES OG FINANSIERES VIA NÆRINGSLIVET
- * ØKT KONKURRANSE MELLOM SÆRIDRETTER
- * ØKTE MOTSETNINGER MELLOM LOKALT OG SENTRALT NIVÅ

ORGANISATORISKE BARRIERER FOR UTVIKLING

- * ORGANISATORISKE SKOTT OG VERTIKALE KOMMUNIKASJONS- OG BESLUTNINGSKANALER
- * KONSERVATISME - MYTER OM EGEN FORTREFFELIGHET STENGER FOR NYTENKNING
- * FOKUSERING PÅ DAGENS PROBLEMER SPERRER FOR MORGENDAGENS MULIGHETER
- * INNADVENDT ORGANISASJONSKULTUR OG MANGEL PÅ SAMFUNNS-ENGASJEMENT

PROFILERING OG LEGITIMASJONSVANSKER

- * TRANGERE ØKONOMISKE RAMMER STILLER STØRRE KRAV TIL IDRETTE OM Å RETTFERDIGGJØRE SINE FORDRINGER TIL SAMFUNNET
- * IDRETTENS KRAV SETTES OPP MOT ANDRE VIKTIGE SAMFUNNSFORMÅL - IDRETTSANLEGG FOR DE FRISKE MOT PLEIE FOR DE SYKE
- * MISFORHOLDET MELLOM IDEALER OG REALITETER GJØR AT IDRETTENS SOSIALE BETYDNING TREKKES I TVIL
- * MEDIAVRIDNING OG INFORMASJONSFLOM SKAPER UNYANSERTE FORESTILLINGER OM IDRETTE

KRITISKE FAKTORER

- * PRIORITERING AV MÅLSETTINGER
- * ORGANISASJONSSAMHOLD OG KONFLIKTHÅNTERING
- * RESSURSTILGANG - EGENFINANSIERING
- * MOBILISERING OG IVERKSETTING
- * SAMORDNING OG KOPLINGER PÅ TVERS AV ORGANISATORISKE SKILLER
- * ÅPENHET, KONTAKTFLATER OG KOALISJONSBYGGING UTAD I SAMFUNNET
- * PROFILERING
- * OMSTILLING OG EVNE TIL NYSKAPNING

FRA VISJON TIL STRATEGISK HANDLING.

Sammenfatning:

Den organiserte idretten befinner seg på tross av fortsatt tallmessig vekst i en struktur-og omstillingskrise. De etablerte aktivitetsformene evner i utilstrekkelig grad å fange opp og tiltrekke seg grupper av befolkningen med nye ønsker, behov, og krav til fysisk utfoldelse. Det foregår en revolusjon i befolkningens fysiske aktivitet, men denne skjer i stor grad utenfor den etablerte idretten. Idretten har skapt barrierer rundt seg som medvirker til en skeiv sosial og aldersmessig profil.

Dersom den organiserte idretten ikke tar disse signalene på alvor og utvikler organisasjons-og aktivitetsformer som kan utvide den sosiale rekrutteringsbasen, risikerer den å ende opp som en skrumpende enklave for prestasjonsidrett, mens trim og mosjonsorientert utfoldelse blir privatisert.

Dermed kan den organiserte idretten komme til å sage over den greina den fortsatt sitter på: Karakteren av å være en bred folkelig bevegelse med oppslutning på tvers av sosiale skillelinjer.

Men krisetid er også en besøkelsestid som åpner nye muligheter. Kombinasjonen av interessen for fysisk aktivitet og idrettens størrelse og mangfold gir et solid springbrett til å ta spranget inn i en ny fase. Dette krever åpenhet og vilje til omprøving, nyskapning og eksperimentering.

I en slik omstillingsprosess finnes ingen fasitsvar. Det gjelder å blinke ut kritiske faktorer som påvirker mulighetene til strategisk handling, og øke bevegelsens endringsberedskap og vilje, gjennom motivering og mobilisering rundt felles visjoner.

Visjoner er noe mer enn organisatorisk vekst. Organisatorisk suksess er ikke et mål i seg selv, men et middel til å virkeliggjøre verdier og visjoner. Idretten benytter i økende utstrekning ulike positive konsekvenser for å begrunne sin virksomhet, feks. helse, sosial forebygging, og utvikling av attraktive lokalsamfunn. Dette peker på et økende behov for å klargjøre den organiserte idrettens verdigrunnlag og identitet. Vikarierende argumenter kan være tveeggete og fort bli vendt mot en.

I dette notatet er oppgjøret med tradisjonisme og isolasjonisme utpekt som viktige forutsetninger i jakten på nye medlemmer. Det kan imidlertid være grunn til å peke på et dilemma og advare mot overslag her:

Hvor langt og til hvilken pris skal den organiserte idretten være villig til å gå i retning av å kopiere markedet og kaste seg på nye trender, for å erobre markedsandeler og nye målgrupper? Og - hva er i tilfelle alternativene?